

УДК 796.011.03

Г. П. Грибан

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ДУХОВНОСТІ В ФІЗИЧНОМУ ВИХОВАННІ СТУДЕНТІВ

Падіння духовності в нашій країні є загально визнаним фактом. В той же час панорама бачення духовності в Україні за останні роки значно збагатилася. Вільне звернення до зарубіжних філософських течій сприяло поглибленню вивчення якісної своєрідності кожної з постатей історії, залученню творчої спадщини української діаспори. Духовність стає предметом вивчення не тільки філософії, а також багатьох наукових і навчальних дисциплін в тому числі і в сфері фізичного виховання студентів. Фізична культура у студентському середовищі виступає як частина загальної культури, основа здорового способу життя, сукупність духовних і матеріальних цінностей, способів їх використання з метою оздоровлення, розвитку фізичних якостей, проведення дозвілля тощо. Дотримання студентською молоддю здорового способу життя тісно пов'язано з духовним розвитком.

Розвиток духовних якостей людини, які змінюються і вдосконалюються, не здійснюється механічно. Таку лінію еволюції людини доречно назвати еволюцією через духовний розвиток особистості. Духовність особистості передбачає зміни не її природи, тілесності, а інтелектуальної сфери, моральних якостей, світоглядних позицій та орієнтацій.

Духовність людини – складне і багатогранне явище. Одну з його граней складають бажання, прагнення, зусилля особистості до самовдосконалення протягом усього життя. Пізнання дійсності та рефлексія виступають підґрунтям цього процесу. Набуття знань, розуміння подій, зрушення емоційно-чуттєвих станів не лише сприяють наснаженню змістом її існування, але націлюють на виявлення власних потенцій, з'ясування меж своїх можливостей [3, с. 44].

Духовність особистості ґрунтується на єдності раціональних та ірраціональних складових вроджених і набутих якостей. Головним елементом особистості є високий рівень сенсорної відкритості людини, здатність розширено сприймати реальність, підвищена емоційність (як вроджені якості – задатки), специфічні мотиваційні установки (прагнення до самоствердження та самовдосконалення), високий рівень допитливості, ерудованості (як набуті якості) [3, с. 47].

У взаємодії з іншими сторонами соціального буття духовність виступає як керуюча система щодо всіх проявів людської активності. При цьому реальний вплив на активність відповідає рівню розвитку особистої духовності. Значний рівень розвитку охоплює багато видів

діяльності, і прояв такого впливу інтенсивний; незначний рівень розвитку – впливає на активність менше через охоплення лише деяких практичних дій при зниженій інтенсивності впливу [1, с. 11].

Духовність творить майбутнє людське буття, виходячи з можливостей буття наявного через активність людини – суб'єкта духовності.

Метою дослідження є вивчення і аналіз методологічних аспектів духовності студентської молоді, яка стосується її соціальної активності в процесі фізичного виховання та спорту.

Динаміка інтересів, мотивів та зацікавленості студентів засобами фізичної культури та спорту за час навчання у вузі показує, що не відбувається суттєвих змін в розумінні їх значення для ведення здорового способу життя, трудової та професійної діяльності. Тому студенти після отримання заліку або закінчення вузу припиняють заняття фізичними вправами.

Важливою умовою реалізації виховного потенціалу фізичного виховання і спортивно-масових заходів є правильна постановка мети. З постановки мети починається цілеспрямована і доцільна діяльність студентів. Наші спостереження показують, що в більшості метою педагогічної діяльності викладачів і тренерів є зміцнення здоров'я, підвищення фізичної і технічної підготовленості студентів, успішне виконання нормативів і тестів з фізичної підготовки тощо. Ці факти свідчать, що інтелектуальне, духовне і моральне в особистості студента залишаються поза увагою викладачів, а соціальна корисність мети є обмеженою.

Тимчасові цілі, їх безпосередній зв'язок з потребами сьогодення, викликані складанням залікових вимог і тестів з фізичної підготовки, мають тенденцію закривати собою і підмінювати цілі перспективні і фундаментальні. Коли увага викладачів зосереджується на таких кінцевих результатах фізичного виховання як кількість студентів, які виконали програмні нормативи, тести з фізичної підготовки, спортивні розряди, то пропускається головне – процес досягнення цих результатів, індивідуальний розвиток особистості студента. При такому підході не відбувається заохочування студентів до фізкультурно-спортивної діяльності, а часто навіть спостерігаються негативні результати, відбувається процес відчуження від фізичної культури і спорту [4, с. 10 – 11; 5, с. 2 – 3]. Наші спостереження показують, що в даному випадку порушуються демократичні і гуманні взаємовідносини між викладачем і студентом.

Досліджуючи духовність в сфері фізичної культури та спорту можна умовно виділити ознаки, які будуть притаманні її сутності.

1. Духовність у своїй основі не просте відзеркалювання матеріального буття системи фізичної культури та спорту, а складна інтеграція великих інформаційних масивів, що сформувалися у процесі

історичного розвитку людини. До них входять знання про історичний розвиток фізичної культури, формування свідомості людини в цій сфері протягом її історичного розвитку, зв'язок і специфіка їх взаємодії з іншими соціокультурними і економічними системами. В цілому духовність відображає історичний розвиток і є своєрідним ідеальним підсумком розгортання способу життя особистості в сфері певної фізкультурно-спортивної системи.

2. З усього масиву інформації про історичний розвиток фізичної культури та спорту, духовність відображає загальнолюдські риси соціальних стосунків між людьми, основні принципи моралі. Конкретні прояви духовності (людська гідність, взаєморозуміння, взаємоповага тощо) знайшли своє відображення ще в стародавніх Олімпійських іграх, в період протистояння економічних систем. Спорт протягом багатьох століть виступав послом миру між народами.

3. При аналізі феномена духовності необхідно розрізняти поняття «духовність» і «духовна культура» [2, с. 8]. Духовність можна розглянути як обсяг реальних духовних надбань особистості спортсмена, тренера, судді та ін. Духовна культура включає в свій обсяг рівень розвитку духовних надбань та все багатство виявлення їх форм.

4. В сфері ідеальної духовності має свою протилежність. Коріння цього явища закладено в історичному досвіді розвитку спорту, де є багато негативного, яке руйнувало людяність (бойкот олімпійських ігор, погане судівство змагань), руйнувало особистість спортсмена (приймання допінгу, навмисне травмування суперника). Вся сума історичного негативу не могла пройти повз формування духовності особистості в сфері фізичної культури та спорту.

Для позитивних проявів і формування духовної сфери особистості студента, його свідомості, активності та самостійності, в галузі фізичної культури і спорту необхідно: а) чітко визначити цінності фізичної культури і спорту в житті людини, місце і роль фізичних вправ в здоровому способі життя; б) систематизувати старі та розробити нові методи розвитку інтересів і мотивів та свідомого ставлення до занять фізичними вправами та обраними видами спорту; в) впровадити нові вітчизняні та зарубіжні форми навчальної та фізкультурно-оздоровчої роботи серед студентської молоді; г) сформувати нові взаємовідносини між студентами та викладачами на демократичних засадах і методичному співробітництві; д) переорієнтувати процес фізичного виховання у вузах з навчально-тренувального на навчально-методичний з акцентом вирішення освітніх і виховних завдань фізичної культури та спорту; е) розвивати та впроваджувати нові форми самостійних занять фізичними вправами та додаткові самостійні заняття студентів, розширити мережу клубів за спортивними уподобаннями, активізувати студентське самоврядування в галузі фізичної культури та спорту.

Крім того, не слід нав'язувати жорстку регламентовану програму фізичних вправ, а враховувати інтереси та мотиви студентів, розширяти можливості вузів для впровадження нових найбільш популярних видів спорту та засобів фізичної культури, а також ліквідовувати причини, які негативно впливають на залучення студентів до занять фізичною культурою та спортом (табл. 1).

Таблиця 1

Причини, що заважають студентам самостійно займатися фізичними вправами та спортом (в %, n = 647)

Причини	Стать	Рік навчання				Загальний %
		I	II	III	IV	
Відсутність вільного часу	чол.	67,6	43,7	65,7	76,5	62,2
	жін.	52,4	61,7	66,7	64,7	61,1
Лінощі	чол.	29,5	23,4	51,4	20,6	31,5
	жін.	35,4	35,1	37,2	49,4	38,4
Відсутність належних умов для проведення занять	чол.	23,8	18,7	45,7	26,5	26,1
	жін.	15,9	24,6	19,6	27,1	22,7
Захворювання і травми	чол.	10,5	10,9	22,8	14,8	13,0
	жін.	28,0	17,2	9,8	20,0	19,1
Відсутність коштів для придбання інвентаря і форми	чол.	12,4	18,7	11,4	11,7	13,9
	жін.	7,3	15,2	15,7	14,1	13,4
Відсутність бажання	чол.	11,4	3,1	20,0	20,6	11,8
	жін.	18,3	10,5	17,6	8,2	12,5
Низький рівень комфортності спортивних споруд	чол.	8,6	12,5	17,1	11,7	11,3
	жін.	7,3	9,4	5,9	5,9	7,8
Відсутність культу здорового способу життя	чол.	5,7	9,3	22,8	14,7	10,5
	жін.	7,3	7,8	7,8	9,4	8,1
Низький рівень фізичного розвитку і підготовленості	чол.	4,8	6,2	5,7	11,7	5,5
	жін.	12,2	8,9	17,6	5,9	10,0
Низький рівень пропаганди засобів фізичної культури	чол.	7,6	15,6	14,3	8,8	10,9
	жін.	6,1	3,7	7,8	8,2	5,6
Негативний приклад політиків і державних діячів	чол.	10,5	10,9	22,8	8,8	12,2
	жін.	2,4	6,8	5,9	1,2	4,6
Недбале ставлення до власного здоров'я	чол.	11,4	1,5	11,4	11,7	8,8
	жін.	11,0	5,2	5,9	4,7	6,4
Відсутність стимулів бути здоровим	чол.	5,7	7,8	22,8	11,7	9,7
	жін.	9,6	3,7	13,7	1,2	5,6

Одним із основних завдань виховання духовності у студентської молоді в сфері фізичного виховання є розробка методологічних питань, які виходять далеко за межі індивідуального існування кожної особистості студента та викладача. Студент не долучається до духовності із зовнішньої сторони, а вона міститься в ньому, він перебуває в ній. Велике розмаїття підходів до розуміння духовності вказує на те, що вона має загальнолюдський зміст, який досить часто існує у конкретних персональних виявах. Духовність слід розглядати як «спільнотну» та індивідуальну.

Список використаної літератури

1. Білодід Ю. М. Духовність людини: історико-філософський аналіз феномена / Ю. М. Білодід // Духовність молодшої людини : Матер. міжрегіонал. наук.-практич. конф. – Житомир, 1997. – С. 10 – 23.
2. Білодід Ю. М. Духовність українства / Ю. М. Білодід // Духовність українства : Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. – Житомир, 1998. – С. 7 – 10.
3. Княжук О. П. Інтуїція у вимірах духовності людини / О. П. Княжук // Духовність молодшої людини: Матер. між регіонал. наук.-практ. конф. – Житомир, 1997. – С. 44 – 50.
4. Чернобаб И. Ф. Пути повышения эффективности физического воспитания в вузах / И. Ф. Чернобаб, Г. П. Грибан, М. М. Чубаров // Физическая культура и спорт в повышении социальной активности студентов : сб. науч. трудов. – Умань, 1990. – С. 9 – 20.
5. Чубаров М. М., Условия совершенствования физического воспитания в вузах / М. М. Чубаров, Г. П. Грибан, И. Ф. Чернобаб // Информационно-методический вестник по физическому воспитанию студентов сельскохозяйственных вузов. – М., 1990. – С. 1 – 7.

Грибан Г. П. Методологічні аспекти духовності в фізичному вихованні студентів

В статті розкриваються методологічні аспекти історичного розвитку духовності в галузі фізичної культури і спорту. Приведені шляхи формування позитивних виявів духовної сфери особистості студента, його свідомості, активності і самостійності. Висвітлені результати дослідної роботи з проблеми пошуку нових підходів до формування духовності студентів.

Ключові слова: духовність, фізичне виховання, студент.

Грибан Г. П. Методологические аспекты духовности в физическом воспитании студентов

В статье раскрываются методологические аспекты исторического развития духовности в области физической культуры и спорта. Приведены пути формирования положительных проявлений духовной сферы личности студента, его сознательности, активности и самостоятельности. Освещены результаты исследовательской работы по проблеме поиска новых подходов к формированию духовности студентов.

Ключевые слова: духовность, физическое воспитание, студент.

Gryban G. P. Methodological aspect the spiritual in physical education students

The paper deals with methodological aspect historic development spiritual in field physical culture and sport. The article deals shot analysis the

development positive manifest itself spiritual sphere students, his active, independence, consciousness. In this article are shown the results of investigation work with problems of searching the new approaches to forming spiritual students.

Key words: spiritual, physical education, student.

Стаття надійшла до редакції 06.06.2012 р.

Прийнято до друку 31.08.2012 р.